

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

III. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ SEMPOZYUMU

“KASTAMONU'DA İLMÎ HAYAT VE KASTAMONU ÂLİMLERİ”

EDİTÖR

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Burhan BALTACI

Yrd. Doc. Dr. Aydoğan AYDOĞDU

Arş. Gör. Beyza Aybike DEVECİ

Arş. Gör. Nuran SARICI

06-08 Mayıs 2016

KASTAMONU

GÜNAY TÜMER'İN İLMİ VE İNSANÎ ŞAHSİYETİNİN TEŞEKKÜLÜNDE KASTAMONU'NUN ROLÜ

Ali Rafet ÖZKAN*

ÖZET

Bazı şehirlerin kendine has kimliği ve kişiliği vardır. Şehirlerin bu kimliği, kendi kültürel kodlarını asırlarca muhafaza ederler. Öyle ki, bu özel şehirlerin ruhu, içinde yaşayan insanlara sirayet eder ve kolektif belleklerine yerleşir. Mesela Mekke, Medine, Kudüs bu kimlik ve kişilikli şehirlerin en mümtaz örneklerindedir. Kastamonu da kendi kültür ve kimliğini kazanmış önemli şehirlerden biridir.

İddiası, hırsı olmayan, ama derinliği olan bir şehirdir her şeyden önce. Mütevazıdır, ancak bir o kadar da ağır başlıdır ve vakurdur. Derinliğini gizleyen durgun sular gibidir. İçine dalınmadığı takdirde onun boyutlarını anlamak mümkün olmaz. Kanaatimizce Kastamonu'yu Anadolu'nun önemli ilim ve irfan merkezi yapan temel özelliği budur. Şehir, bir taraftan kendi kültürel yapısını muhafaza ederken, diğer taraftan da karakterini içinde yaşayan insanlara aktarmak suretiyle kendi ruhunu taze ve zinde tutmaktadır.

Bildiri konumuz da Türkiye'de Dinler Tarihi Bilim Dalına damgasını vuran merhum Günay Tümer hocamızın İlmî ve İnsani şahsiyetinin teşekkülünde Kastamonu'nun etkileri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Din, Dinler tarihi, ilim, kültür, şahsiyet

1. GİRİŞ

Sayın başkan kıymetli katılımcılar, öncelikle sizleri saygı ve muhabbetlerimle selamlıyorum. Sunumuma geçmeden önce bildiri başlığımıdaki değişikliği ifade etmek istiyorum. Bu değişikliğin sebebi, rahmetli Günay Tümer hocamızı farklı bir açıdan ele almak arzusudur.

Bazı şehirlerin kendine has kimliği ve kişiliği vardır. Şehirlerin bu kimliği, kendi kültürel kodlarını asırlarca muhafaza ederler. Öyle ki, bu özel şehirlerin ruhu, içinde yaşayan insanlara sirayet eder ve kolektif belleklerine yerleşir. Mesela Mekke, Medine, Kudüs bu kimlik ve kişilikli şehirlerin en mümtaz örneklerindedir. Keza İstanbul, kültür ve kimliğiyle tarihe damga vuran seçkin şehirlerimizin başında gelmektedir. Sayın hocamızın içinde yaşadığı, ilmini, irfanını teneffüs ettiği, kimlik ve kişilik bulduğu Kastamonu şehri de, kendi kültür ve kimliğini kazanmış önemli şehirlerimizden biridir.

İddiası, hırsı olmayan, ama derinliği olan bir şehirdir her şeyden önce. Mütevazıdır, ancak bir o kadar da ağır başlıdır ve vakurdur. Derinliğini gizleyen durgun sular gibidir Kastamonu. İçine dalınmadığı takdirde onun boyutlarını anlamak mümkün olmaz. Kanaatimizce Kastamonu'yu Anadolu'nun önemli ilim ve irfan merkezi yapan temel özelliği budur. Şehir, bir taraftan kendi kültürel yapısını muhafaza ederken, diğer taraftan da karakterini içinde yaşayan insanlara aktarmak suretiyle kendi ruhunu taze ve zinde tutmaktadır.

Bunu anlamanın en kısa yolu ise Kastamonu'nun tarihi geçmişinde kısa bir yolculuk yapmaktır. Bu yolculuk bizlere çok önemli ipuçları verecektir. Öyle ki, Kastamonu Günay Tümer'i, Günay Tümer hocanın insanî ve ilmî kişiliği de Kastamonu'yu anlatmaktadır.

2. Kastamonu'da Tarihi Geçmişi ve İlmî Yapısı

Köklü bir geçmişe sahip olan Kastamonu Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Makedon, Roma Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi büyük imparatorluk ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Medeniyetler ocağı olarak bilinen Anadolu coğrafyası ve bunun bir parçası olan Kastamonu her dönem ilim ve irfan ocağı olmuştur.

Kastamonu'nun her köşesi, tarihini, kültürünü ve ruhunu yansıtan eserler barındırır. Atabey Gazi veya Kırk direkli Cami ve Atabey Gazi Türbesi bize Kastamonu'nun fethini ve fatihini hatırlatır. Alperenlerin bu toprakları İslam diyarı haline getirirken sahip oldukları iman ve cihat

²⁵⁹ Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Rektör Yardımcısı.

duygularını sembolize eder. Hemen yanında bulunan İsa Dede türbesi ve etrafında bulunan Bayramî dergâhı Kastamonu'yu besleyen manevi çeşmelerden birisini bize tanıtır.

Camisi, türbesi, medresesiyle Candaroğlu İsmail Bey Külliyesi Kastamonu'yu uzun yıllar yönetmiş olan Candaroğulları ailesinin aziz hatıralarını taşır. Candaroğlu İsmail Bey Kastamonu'nun gerek merkezinde gerek ilçelerinde yaptırdığı cami ve medreselerle şehri imar etmiş aynı zamanda Anadolu Türkçesiyle yazılan ilk ilmiyelerden olan Hulviyat'ı kaleme alacak kadar ilim sahibi bir devlet adamıdır. Yakın çevresinde bulunan Taşköprizade Muslihiddin Efendi, Niksarlı Muhyiddin efendi gibi ilim ve irfan sahibi insanlar bu şehri bir ilim merkezi haline getirmiştir.

Kastamonu'da fakir fukaraya ve medrese öğrencilerine ücretsiz yemek veren iki imaret bulunmaktadır. Birisi Kanuni Sultan Süleyman'ın çeşneci başı olan Yakup Ağa tarafından yaptırılan ve Ağa imaret olarak bilinen Yakup Ağa Camisi, medresesine bitişik olan imaret. Diğeri Candaroğlu İsmail Bey tarafından yaptırılan ve Aşağı İmaret olarak bilinen Candaroğlu İsmail Bey Camisi ve medresesine bitişik olan imaret. Her iki imaretin de kurucularının mezarları Bulgaristan'ın Filibe şehrinde.

Kastamonu, şeyhülislam, müderris ve âlimler ile ilim dünyasını beslerken, yetiştirdiği büyük mutasavvıflarla irfan dünyasını zenginleştirmektedir. Şehir, Osmanlı sultanlarına hocalık yapan âlimler sebebiyle devlet tarafından sürekli destek ve alaka görmüştür.

Fatih Sultan Mehmet Şehzade Cem Sultanı Kastamonu'ya göndermiştir ki Cem Sultan Bedestenini asırları aşarak günümüze kadar şehzadenin aziz hatırasını taşımaktadır.

Taşköprizade Muslihiddin Mustafa Efendi Sultan Bayezid tarafından oğlu Yavuz Sultan Selim'i yetiştirmekle görevlendirilmiştir. Muslihiddin Efendinin bu hizmeti daha sonra oğlu Taşköprizade Ahmed Efendi ile Osmanlı tabakat şaheseri olan Şakaiki Numaniyye isimli kitabın yazılmasıyla taçlanmıştır. Osmanlı âlimleri üzerine çalışma yapanların ilk ve en önemli kaynağı durumundadır. Muslihiddin Efendi dışındaki Taşköprizadelerin kabirleri İstanbul'da Fatih Âşık Paşa Camii haziresindedir ki İstanbul'u Kastamonu'ya bağlamaktadır.

Halimi Çelebi Yavuz sultan selim tarafından saray hocalığına ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman'a muallim olarak görevlendirilmiştir. Halimi Çelebi Kastamonu'ya bir Cami yaptırmış bu cami daha sonra öğrencisi Kanuni Sultan Süleyman'ın çeşneci başı Yakup Ağa tarafından tamir olunmuş, yanına bir medrese ve aşhane ilave edilerek Kastamonu'nun ikinci imareti haline gelmiştir. Halimi Çelebinin mezarı Şam'da olup Şam'ı Kastamonu'ya bağlamaktadır. Yakup Ağa'nın mezarı Bulgaristan Filibe'dedir.

Şeyhülislam Sadullah Sadi çelebi hem fıkıhcılığı ve hem de tefsirci yönüyle Osmanlı'da özel bir yere sahiptir.

Reisül küttab Mustafa Efendi, oğlu Şeyhülislam Aşir efendi Hem İstanbul'a ve hem Kastamonu'ya Daru'l-kurrâ medresesi açmıştır. O zamandan beri Kastamonu yetiştirdiği Kurra hocalarıyla meşhur olmuştur ki Kıraat ilminde İstanbul Tarikin'in en önemli temsilcisi Ahmet es-Sufi Kastamonulu olup bu medreselerde yetişmiştir.

Kendisi Karamanlı olan Kadı Nasrullah Efendi'nin yaptırdığı cami Kastamonu'nun sembolü haline gelmiştir.

Kastamonu'da vali iken şehrimize yaptığı büyük imar faaliyetleriyle gönlümüze taht kuran Abdurrahman Paşa Adalet Nazırı olduğu başkent İstanbul'da Kastamonu'yla bağını hiç koparmamıştır.

Candaroğulları döneminde Beylerin ilim ve irfana verdikleri değer sebebiyle Anadolu'nun önemli bir ilim irfan merkezi haline gelmiştir. Daha sonra da bu özelliğini sürekli korumuştur.

Türkçe yazılmış ilk ilmiyelerden olan Hulviyatı kaleme alan Candaroğlu İsmail Bey Kastamonu'da Şeyhülislam Mustafa Aşir Efendi ve Şeyhülislam Sadullah Sadi Çelebi gibi dini vazifelerin en üst mertebelerine kadar yükselmiş ilim adamları vardır.

Yavuz sultan selime hocalık yapmış Taşköprizade Muslihiddin Efendi ve Kanuniye hocalık yapmış Halimi çelebi gibi Padişah hocaları Ayasofya'nın eşsiz hatlarını kaleme alan Kazasker Mustafa İzzet Efendi gibi büyük sanatkarları, Osmanlı edebiyatçılarının bibliyografilerini Tezkire isimli eserinde bir araya getiren Latifi Çelebi, Osmanlı ulemasının biyografilerini Şakaiki Numaniyye isimli eserinde bir araya getiren Taşköprizade Ahmed Efendi, Kıraat ilminde

Kur'an'ın güzel okunması konusunda özel bir yeri ve değeri olan İstanbul tarikinin en önemli temsilcilerinden Ahmet es-Sufi Efendi.

İslam dünyasının manevi hayatını şekillendiren ve zenginleştiren irfan mekteplerinin en önemlilerinin Kastamonu'da da bu eğitimi verdiklerini görmekteyiz,

Halvetîlerin piri olan Şeyh Şabanı Veli,
Kadirîlerin önemli simalarından Abdülfettah Veli,
Hacı Bayram velinin damadı olan İsa Dede,
Kurdûğu Mevlevî taburunun başında düşmanla cihat eden Amil Çelebi,

Kültür ve irşat faaliyetleriyle Kastamonu'nun manevi atmosferini yeniden canlandıran Celveti şeyhi Seyyid Mustafa Serçe Efendi, Rufai şeyhi Said efendi simalar akla ilk gelenlerdir.

Kastamonu'nun irfan ocaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Halveti Şa'bânî
Kadirî
Sa'diye
Nakşibendî
Rufâî
Bayramiye
Zeyniye (Tosya)
Mevlevî
Celvetiye
Çeştiye

3. Günay Tümer'in İnsanî ve İlmî Yönü

Merhum Günay Tümer hocamız, hayatı ve yetişme tarzı ile Türk kültürünü ve terbiyesini almış bir ilim adamımızdır. Bunda gençlik yıllarını geçirdiği Kastamonu'nun büyük tesiri olmuştur. İlmî alt yapısının ve şahsiyetinin teşekkülünde Kastamonu'nun katkısı büyüktür. Günay Tümer, Kastamonu ile ilişkisini kesmemiştir. İlahiyat Fakültesi'ni bitirdiği 1961 yılından sonra, bir süre, Kastamonu'da öğretmenlik yapmıştır. Oradan Ankara İmam-Hatip Lisesi'ne öğretmen olarak tayin edilmiştir. 1969 yılında Dinler Tarihi Kürsüsüne, merhum Prof. Dr. Hikmet Tanyu'ya asistan olmuştur. İlmî çalışmaya bir karşılaştırmayla, Türk-İslam Dünyası'nda dinlerdeki Karşılaştırmaları ile tanınan "Birunî" ile başlamıştır. Bu konunun seçilmesinde Prof. Dr. Zeki Velidi Togan'ın tavsiyesi de etkili olmuştur. Bu çalışma, büyük bir Türk Bilgini olan Birunî konusunda yapılan ilk ciddi ve ilmî bir çalışma olmuştur.

Bu Tez, "Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini" ismiyle basılmıştır. Bu eseriyle Günay Tümer, Türk basınında ve kültür serisinde yerini almıştır. Bunun dışında yayımlanmış makaleleri ve tercümeleleri vardır. Hocamızın yayımlanmış pek çok kitabı, makalesi vardır. Biz burada sadece yayımlanan kitaplarını vermek istiyoruz:

1. Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini, Ankara 1975, (Son baskısı- Ankara 1991).
2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (Lise- 1, M. Rami Ayas'la, ilk baskı 1982).
3. Dinler Tarihi (İmam-Hatip Lisesi 12. Sınıf Ders Kitabı, Abdurrahman Küçük ile), (İlk baskısı 1985).
4. Yeni Dökümanlar Işığında Yehova Şahitteri, (İlk Baskı) İstanbul 1986.
5. Dinler Tarihi, Ocak Yayınları (İlk Baskı) Ankara 1988, (Abdurrahman Küçük ile:), İkinci Baskı, Ankara 1993.
6. Hristiyanlık ve İslam'da Hz. Meryem, Ankara 1996.

Merhum Hikmet Tanyu'dan sonra Türkiye'de Dinler Tarihi alanında doktora yapan ikinci ilim adamı Günay Tümer'dir. Türkiye'deki dinler tarihçilerinin ortak kanaati, Günay Tümer'in Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanına önemli katkı sağladığıdır. O, Türkiye'de Karşılaştırmalı Dinler Tarihi alanında ilk ilmî çalışmayı yapmıştır. "Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini", ismiyle

doktora tezinde belirli konularda (Aydın, Avam, Ruh, Teslis, Cennet- Cehennem, Kitap, Kurban gibi konularda) karşılaştırmaya yer vermiştir. Burada, Karşılaştırma metodu yanında Deskriptif metodunu da kullanmıştır. Günay hocamızın Biruni'yi Türk Milletine, ilim âlemine ve Dinler Tarihi alanına kazandırması başlı başına bir katkıdır.

SONUÇ

Kastamonu'nun ilmi ve manevi atmosferinde yetişen Günay Tümer, tıpkı Kastamonu şehrinin özelliklerini taşımaktadır. Mütevazı ama bir o kadar derinlik sahibi, uzaktan bakıldığında iddiasız, ancak kendisine yaklaşınca çekici ve cezbedici, sakin mizaçlı ama bilimde ve samimiyette coşkulu, bilgi ve görgüsüyle öğretici ve ufuk açıcı. Hangi cihetten bakarsak bakalım, Kastamonu Günay Tümer'i, Günay Tümer de Kastamonu'yu yansıtmaktadır. Hocamız, şehrin kimlik ve kültüründe bulduğu bu güzel şahsiyeti, hayatı boyunca herkese yansıtmıştır. Onun mülayim, uyumlu, vakur ve de verimli bir kişilik olduğunu ailesinden, yakın çalışma arkadaşlarından ve ilim camiasından duymaktayız. Hayatında ve vefatından sonra Günay Tümer hocamızın aleyhinde olumsuz hiçbir söz duymadık. Bütün bunlar, ailesinden aldığı terbiye, eğitim, görgü vs. yanında şehrin kimlik ve kişiliğinin ne kadar güçlü ve kalıcı tesirler bıraktığını göstermektedir.

Abdurrahman Küçük hocam "Günay Tümer'in eserlerinde, ilim, din, kültür ve milli benlik analizi yer almaktadır. O, hem iyi bir araştırmacı, iyi bir tahkikçi, iyi ve samimi bir Müslüman, iyi bir mütefekkir, iyi bir vatanperver, iyi bir milliyetçi ve iyi bir dosttu" ifadesiyle düşüncemizi teyit etmektedir.

Günay Tümer'in insani ve ilmi yönünü yakın çalışma arkadaşı Abdurrahman Küçük şöyle ifade etmektedir: "Tek cümleyle o, bütün yönleri düşünülürse dindar bir ilim adamı, dindar bir Profesör, dindar bir Türk beyefendisi, iyi bir ilim aşığı, araştırmacı, örnek bir ağabey, iyi bir aile reisi, iyi ve samimi bir dost, iyi bir Dinler Tarihçisi, iyi bir metot üstadıydı. Onun kişiliği, dini yönü olanlara ilmi alanları, ilmi yönü bulunanlara dini hayatı öğütleyebilecek düzeydedir"

BİBLİYOGRAFYA

- Abdurrahman Küçük, "Prof. Dr. Günay Tümer: Eserleri ve Türkiye Dinler Tarihine Katkıları", Dinler Tarihi Araştırmaları I, Ankara, 1998.
- Abdullah Bay, "Modernleşme Dönemi Osmanlı Taşra Medreseleri: Kastamonu Medreseleri Ve Taşrada Medrese Hayatı", Karadeniz Araştırmaları, Bahar 2012.
- İhsan Fazlıoğlu, "Ahmet Efendi (Taşköprülüzâde)", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, C. I, İstanbul, 1999.
- İlhan Şahin, "Kastamonu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul, 2001.
- Mehmet Türkan, "Kastamonulu Bir Tezkireci ve Divan Şairi, 2011. (<http://www.mehmetturkan.com>.)
- Süleyman Sayar, "Prof. Dr. Günay Tümer'in Hayatı ve Çalışmaları", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.7, C.7, Bursa, 1998.
- Tunay Karakök, "Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayata Dair Bir Değerlendirme", Kastamonu Eğitim Dergisi, c. 20, Kastamonu, 2012.
- Yaşar Yücel, "Candaroğulları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.7, İstanbul, 1993.
- <http://kastamonu.gov.tr>.